

Kulturní podmíněnost chvály

Úvod

V severní Nigérii existuje domorodý kmen, který se jmenuje Gwandara-wara. Během první části 20. století se misionáři dvakrát pokusili tento kmen evangelizovat. Oba pokusy se nepodařily. Evangelium nebylo komunikováno. Nikdo neuvěřil v Krista a žádný sbor nebyl založen. V roce 1980 se pokusil další misijní tým. Tentokrát byl mnohem úspěšnější. Tento tým mohl nějakou dobu žít mezi lidmi, kterým nesli evangelium. Postupně se jim podařilo zjistit, co znamená název kmene: Gwandara-wara. Překlad tohoto názvu zní: „Lidé, kteří dávají přednost tanci“. Postupně se dozvěděli od lidí, kteří udržují identitu tohoto společenství, že již v 19. století přišli k tomuto kmenu lidé, kteří ho chtěli obrátit k islámu. Kmen je odmítl s tím, že jsou lidmi, kteří dávají přednost tanci. To znamená jinými slovy, my se nevzdáme své kultury, své hudby a svého tance. Nechceme náboženství, které by nám náš tanec zakazovalo.

Třetí křesťanský misijní tým nejdříve studoval tento kmen, ověřil si dřívější misijní pokusy a přišel s novým způsobem misie. Je třeba, abychom tančili s evangeliem ke kmenu, který se sám nazývá: Lidé, kteří dávají přednost tanci. Misijní tým tedy navrhl, že budou zvěstovat biblické příběhy, včetně Ježíšova evangelijního příběhu prostřednictvím nástroje africké hudby a tance. Tím byla přemostěna komunikační propast. Nastal průlom v porozumění. Někteří členové tohoto kmene uvěřili v evangelium a dnes je fungující církev mezi lidmi kmene Gwandara-wara. Ještě zbývá povědět, kdo byli ti, kteří přišli jako třetí skupina křesťanských misionářů. Nebyli to lidé ze západu, nebyli z Evropy a nebyli ani z Ameriky. Byli to totiž Afričané, kteří přišli jako členové Evangelikální misijní společnosti (ECWA – Evangelikální církev Západní Afriky).¹

Podobný příběh se v různých podobách odehrával v dějinách tisíckrát. Tento příběh potvrzuje

1. Bůh drží své sliby a žehná. Chce, aby se toto požehnání skrze Mesiáše rozlilo do světa.
2. Za druhé je ukázáno, že misie je určena všem národům, kmenům a rasám, těm, kteří tančí i těm, kteří netančí.
3. Dále je jasně naznačeno, že Pán Bůh nás volá k přizpůsobení, tvořivosti, pružnosti a také tvrdé myšlenkové práci v misii.

Dnešní téma: „Kulturní podmíněnost chvály“ je v oblasti teologie interdisciplinární. To znamená, že se dotýká více teologických disciplin.

---

¹ O této události referuje Christopher Wright ve své studii „Future Trends in Mission“ In: Graig B., Parry R. and West A. (Eds.). *The Futures of Evangelicalism*. IVP, Leicester 2003, s. 149n

Samozřejmě patří do liturgiky, která se zabývá smyslem, obsahem a formami křesťanské bohoslužby. Dále toto téma patří svým způsobem i do teologie misie, protože zasahuje do otázek kultury. Dnes se v rámci misiologie intenzivně studuje kulturní antropologie. V misiologii je v posledních dvou až třech desetiletích věnována kultuře velká pozornost a je studována tzv. kontextualizace evangelia – zasazení evangelia do kontextu určité kultury. Nikdo nemůže být bezkulturní, ve vzduchoprázdnu. Ani věčné Boží slovo – Ježíš Kristus nepřišel na tuto zem mimo určitou kulturu. Byl vychován v rodině řemeslníka – tesaře, nebo možná kameníka Josefa. Chodil do synagogy, učil se číst a psát a vyrůstal v kultuře Palestiny prvního století v období římské okupace. Ježíš opustil slávu nebe a vstoupil do lidské kultury. Jeho inkarnace – vtělení, je největším příkladem opravdové misie, která je nazývána inkarnační. Nekřičel na lidi evangelium z dálky, ale vstoupil do jejich kultury, ponořil se do jejich problémů a zápasů, mluvil jejich řečí, stoloval s nimi, pracoval s nimi, modlil se s nimi.....

Apoštol Pavel byl mužem více kultur. Úžasným způsobem dovedl přecházet ze své židovské kultury do kultury helénistické. Pro věc evangelia a z lásky k lidem, se stal židům žid, slabým slabý, těm, kteří jsou bez zákona, stal se, jakoby byl bez zákona. Znamená to, že dělal politické kompromisy? Nikoli. On nezapíral Krista, nedeformoval Boží slovo, pouze toto slovo oblékal do šatů kultury tak, aby mu lidé mohli rozumět (např. kázání na Areopágu).

Různé druhy uctívání nejsou pouze záležitostí naší lidské tolerance. V zásadě jde o závažnou otázku komunikace. Naším úkolem je sdělovat Kristův příběh srozumitelným způsobem a také srozumitelným způsobem uctívat.

1. Pohled Bible na kulturu a uctívání

Co to je vůbec kultura? Je to velmi široký sběrný termín. Kultura je širokým pojmem zahrnujícím lidské hodnoty, zvyky, umění, víry, naděje.... Kultura je to, co je vám drahé, za co vám někdy stojí za to ve sboru bojovat. Je to něco, co nás ovlivňuje, více než si myslíme.

Z biblického hlediska je velká část kultury neutrální. Není zlá. Pouze člověk dokáže zneužít prakticky všechno. V kultuře ale bývají i věci, které jsou s Božím slovem v napětí, nebo dokonce mu protiče. Evangelium, které kulturu neodmítá a dokonce samozřejmě s ní počítá, se může dostat do ostrého protikladu s určitými částmi kultury (v době Pána Ježíše – např. *korban* – dar na úkor péče o staré rodiče - Mk 7,11); říkáno bylo starým „*budeš nenávidět svého nepřitele*“, *já však vám pravím: Milujte své nepřátele a modlete se za ty, kdo vás pronásledují....* (Mt 5, 44). Boží slovo nevede k nenávisti vůči nepřítelům (Lv 19,2). Také SZ podtrhoval ohleduplnost k nepřítelům (např. nezasypávat studny a netrápit nepřitele žízni). Byla to ve skutečnosti tehdejší kultura, která hlásala nenávist k nepřítelům.

Také dnes se všude mluví o toleranci a přijímání národnostních menšin. Přesto všechno je zde nenávisť k lidem jiné barvy pleti, k lidem z jiných kultur. Objevuje se etnocentrismus a na něj navazují nacionalismus, rasismus a xenofobie.

K tomu patří ještě ukázat, že v některých kulturách se objevují prvky spadající vyloženě do protibožské sféry: Okultismus, spiritismus, lhostejnost k utrpení; kultury, které vedou k ovládnutí a zotročení druhých, manipulaci apod.

A nyní zpět ke kulturní podmíněnosti chvály. Chvály se vždy vyjadřovaly způsobem, který byl blízký určité kultuře. Čtyři tisíce levitů, kteří měli za úkol zpívat v chrámě, zcela jistě nepoužívalo gregoriánský chorál, probuzenecké písně 19. století, ale ani rockové prvky. Samozřejmě, že to byla hudba vycházející z jejich kultury: Šófar, bubínky, píšťaly, nějaké strunné citary apod. Hudební odborníci by nás ještě poučili, že dokonce tehdy používali jiné stupnice (možná pentatonální, kdy stupnice neměla sedm základních tónů, ale pouze pět).

Jak zpíval Pán Ježíš se svými učedníky na Olivové hoře? Toho se patrně nedopátráme. Domnívám se, že to byla, na rozdíl od chrámové bohoslužby, spíše píseň lidového typu, kterou dobře zvládli galilejští rybáři. Jak se zpívalo později? Znamé místo je v epištole Efezským 5,19: „...*ale plni Ducha zpívejte společně žalmy, chvalozpěvy a duchovní písně.*“ Proč zde nejsou pouze žalmy, jak by patrně rád viděl Kalvín a ženevská rada. Proč jsou zde ještě chvalozpěvy? a potom ještě duchovní písně? Apoštol zde nepřipisuje žádné noty. Neznáme přesně rozdíl. Ale je jisté, že v prvních sborech byla větší pluralita ve zpěvu. Způsob zpěvu žalmů ve starozákonním provedení byl patrně blízký žido-křesťanským sborům. Ale jak byly zpívány žalmy a chvály v Efezu, nebo jak chválily multikulturní sbory v Aténách, nebo Tesalonice. Zdá se, že už těžko tyto sbory vystačily s židovskou hudební tradicí. Spíše se ptám, jestli důraz není položen na slova „*ale plni Ducha zpívejte společně*“?

Zdá se, že Pavel se více stará o plnost Ducha, než o hudební styly. A ještě je podtrženo „*zpívejte společně*“. Tedy nejen zpěvák – sólista, nejen pěvecký sbor, nebo hudební či chválící skupina, ale „*zpívejte společně*“. Proto z liturgického pohledu má být vždy v centru společný zpěv. Sóla, pěvecké sbory, hudební skupiny, to může krásný a důležitý doplněk. Základem bohoslužebného zpěvu byl a má jistě zůstat společný zpěv.

2. Kontextualizace evangelia v liturgii

Když zvěstujeme evangelium dětem, nebo vyučujeme děti v dorostu, tak používáme jiný jazyk, používáme jiné pomůcky, jiný způsob řeči, než např. při setkání mládeže, nebo v biblické hodině. Berme to jako samozřejmé a kontextualizujeme tím evangelium.

Děláme to také tak ve své sborové liturgii při uctívání? Studijní odbor vybral téma uctívání proto, že v této oblasti vzniká mezi námi neuvěřitelně mnoho nedorozumění a napětí.

1. Zpravidla máme zastánce starých forem, kteří považují každou změnu v průběhu a formách liturgie za něco trestuhodného a nebezpečného. Nedovedou přijmout, že jiní lidé mají jiný hudební vkus a domnívají se, že právě ta jejich představa o uctívání nutně musí být pro Pána Boha ta nejlepší.
2. Potom máme zastánce nových forem uctívání. Tito bratři a sestry každou písničku, která používá formu starší pěti, maximálně deseti let, považují za přežitek a nemožné zpátečnictví. Nedovedou pochopit, jak někdo může uctívat písní, která vznikla např. v době reformace v 16. století.

Kde je pravda? Co má kazatel a staršovstvo v takové situaci dělat? Na jedné straně se modlíme: Pane přidej další lidi, aby uvěřili, zapojili se mezi Boží lid a pomohli rozvinout misi. Když se to stane, tak máme problém. Neuvěří zpravidla jen milovníci čtyřhlasých pěveckých sborů a udýchaného harmonia. Aby nebylo dost na jednom problému, tak Pán Bůh nám to komplikuje ještě víc. Nově narození křesťané také všichni netíhnou k uctívání ve formě soudobých chval. Ne všichni s mysticky zavřenýma očima rádi zpívají při rozladěné kytáře popěvky, které se často ani nedají zapsat do not, protože se zpívají, jak Pán dá, to znamená pokaždé jinak.

Jedno řešení tohoto problému spočívá v prosazování modelu jednokulturního pojetí sborové práce. Prostě zakážeme všechny doplňkové zpěvníčky, vyženeme kytaristy, bubeníky a pištce. Zakážeme zvedání rukou, zakážeme hlasité haleluja. Poté rozdáme Kancionály a upřednostníme varhaníky. Z archivů vytáhneme zažloutlé sbírky smíšených sborů a všem ve sboru ukážeme, jak se má Pán Bůh správně uctívat, aby si náhodou v nebi nemyslel, že to tady na zemi flákáme.

V jiném sboru budou patrně postupovat opačně. Kancionály se uloží do krabic, nebo se pošlou jako dárek do Bethesdy, protože seniorům už nemohou příliš uškodit. Zakoupí se projektor zvaný overhead (zpětný) a na fólie se napíší texty těch nejnovějších a nejduchovnějších chval. Dopředu se postaví ti, kteří hrají na kytary, bubínky a všelijaká doplňková chrastítka. A teď se začne „opravdu uctívat“, ať to ladí nebo neladí, podle soudobých modelů. Výsledkem ale bude opět sbor, kde se někteří budou cítit dobře a jiní zase budou trpět s pocitem kulturního nátlaku. Někteří nevydrží a budou se ohlížet po jiných sborech, kam by mohli v tichosti emigrovat.

A co kazatel? Když se v takovém sboru podívá do lavic, uvidí jak se někteří hněvají, jiní se nudí, nezpívají a snaží se to přetrpět. To je tedy velmi „inspirující pohled“ pro zvěstování, když se z kazatelny podíváte v neděli ráno na některé účastníky bohoslužby a vnímáte jejich pasivní rezistenci.

Co s tím? Naše situace je náročnější, než byla před padesáti, nebo sto lety. Žijeme ve světě, kde se mnohé kulturní modely rychle mění a střídají. Žijeme v období, kdy vzniká celá řada subkultur. V jednom městě, v jedné obci najdete lidi různých kultur, různých hudebních vkusů a samozřejmě různých způsobů vyjádření citů. Mohli bychom tedy v jednom městě zakládat různé sbory. Sbor s liturgií barokní. Sbor s liturgií romantickou,

probuzeneckou. Sbor s písněmi stylu „country“ a „blue grass“, sbor s dechovkou a samozřejmě sbor rockový. Ale chyba lávky. Ani toto není vyhovující řešení. Na druhé straně obrovské kulturní fragmentace a zápasu o práva menšin, se do naší společnosti zařezávají prvky kultury globální. Když to někdo chce pěkně napálit, tak použije výraz – „mcdonaldizace kultury“. Vedle problémů tato kultura přináší i určité výhody. Když přijdete na světě kamkoli, v kterémkoli světadíle, v kterékoli zemi a vstoupíte do McDonalda, tak tam najdete stejně dobrou kávu, zmrzlinu, stejně dobrého hamburgera apod. Někdy vám to v cizině může téměř zachránit život, když nemůžete překonat problémy s některými zahraničními kuchyněmi.

Podobně je to s křesťanským uctíváním. Něco je ovlivněno místní kulturou a něco je ovlivněno prvky globální kultury. V církevních kruzích do toho přistupuje ještě míchání církevních tradic pod vlivem ekumenického hnutí. Naši bratři a sestry se zúčastňují zahraničních konferencí, o prázdninách a na služebních cestách se leckde dostanou do nejrůznějších sborů a jednou navštíví bohoslužby baptistů, jednou katolické, jindy letniční. Zpravidla je vždy alespoň něco osloví, co by chtěli uplatnit doma. U katolíků se jim líbila důstojná a vyvážená bohoslužba a u letničních zase živost a spontánnost bohoslužby. Když mluvíte např. s některými luterány a katolíky, tak můžete slyšet: Kéž bychom byli trochu zbaveni té upjaté a mechanické liturgie. Ve svobodných církvích můžete zase často slyšet: Kéž by ten náš pastor trochu dbal o pestrost liturgie a nevedl pořád tu jednoduchou sendvičovou bohoslužbu (fast food: píseň, modlitba, čtení, píseň, kázání a rychle domů).

3. Návrh evangelikálního uctívání

Začnu citátem profesora Marka Shaw z reformovaného Westminsterského teologického semináře v Pensylvanii.

„Na růst církve po celém světě (který je převážně charismatického charakteru) můžeme nahlížet jako na další velké probuzení. Někteří tuto interpretaci odmítají, neboť se jim nelíbí jeho teologická chudokrevnost či extrémní chování, které se v tomto globálním světě projevuje. Avšak Edwards nás varuje, abychom na excesy a problémy takto impulzivně nereagovali. Můžeme nakonec zjistit, že se z nás stávají kritikové duchovních vylití, kteří uhašují Ducha jen proto, že tato vylití jsou provázena tělesností a korupcí. Naším úkolem je tyto nedostatky probuzení napravit, tak jak se o to snažil Edwards (vyučováním, písemnou osvětou a modlitbami), a najít střední cestu mezi cyniky Starého světla a fanatiky Nového světla.²

Po letech sborové práce, po letech vizitací našich sborů a po mnoha návštěvách sborů a církví zahraničních v různých světadílech a zemích,

---

² Shaw, Mark.: Deset významných idejí církevních dějin: Kořeny evangelikální tradice. CDK, Brno 2000, s. 102

jsem dospěl k podobnému závěru. Cesta dnešní církve vede kupředu někde v prostoru mezi cyniky Starého světla a fanatiky Nového světla.

Nejdříve je třeba vyloučit extremismus. Za extremismus dnes považují, když se někde programově nezpívají nové písně a chvály. Zrovna tak považují za extremismus, když se někde programově nezpívá nic jiného, než soudobé chvály. Taková společenství postupem doby chřadnou. Píseň je v bohoslužbě něčím velmi důležitým. Je to možnost vyjádřit určité emoce, které při oslovení Božím slovem vznikají. Vzpomínám, jak Billy Graham pověděl, že více lidí přichází při jeho evangelizacích, když zpívá George Beverly Shea, než když on káže. Píseň dokáže jedinečným způsobem připravit na Boží slovo, ale také dotáhnout a zaměřit Boží slovo do našich životů. Málo platné, je třeba respektovat, že Pán Bůh stvořil lidi odlišné a to i v jedné kultuře. Někdo, když se raduje, tak skáče a křepčí. Jiný, když se raduje, tak posune brýle a podrbe se za uchem. Černoch bude při stejném oslovení Božím slovem tančit a rezervovaný Angličan, nejdříve opatrně pokývne hlavou.

Pokud chceme budovat sbor, kde příchozí budou nalézat přijetí a domov, kde se budou cítit a kde zase nebudou vyháněni původní členové, tam je třeba vykávat extremismus. To znamená – pokusit se o vhodnou kombinaci uctívání v různých typech písní se zachováním většího prostoru pro vyjádření emocí. Nedávno jsme byli s manželkou v jednom shromáždění, kde bratr, který vedl shromáždění ohlásil: Zapíváme chválu č. 479 „Při Slovu svém nás zachovej“. Potom č. 56 „Přijď Duchu Stvořiteli“. Je možné tyto písně nazývat chválou? Není to zbožné klišé – označovat nyní všechny písně chválou? Celým světem, všemi církvemi, včetně římskokatolické, jde nový důraz na adoraci, na uctívání. Nedávno jsem byl na kongresu evropských duchovních hnutí ve Stuttgartu.³ Kolik tam bylo radostného uctívání. Vedle mě na jedné straně seděl nový stuttgartský katolický biskup. Jakmile začal blok chval, byl jeden z prvních na nohou a s vysoko zvednutýma rukama chválil Boha. Na druhé straně seděla katolička paní von Lobkowitz. Hlásila se k charismatické obnově a velmi otevřeně dávala prostor svým emocím při bohoslužbě.

Důraz na adoraci je v dnešním světě velmi potřebný. Potřebujeme prožívat setkání s Bohem v uctívání. V době terorismu, mnoha nemocí, ekologických katastrof, politických pnutí, kdo by nepotřeboval jít do Boží přítomnosti skrze víru prostřednictvím toho, co naši víru buduje - Boží slovo, modlitba, duchovní píseň.

Potřebujeme znovu oslovit naše varhaníky, doprovázeče, vedoucí hudebních skupin, zvukaře a spolu s nimi pracovat na krásné bohoslužbě a liturgii. Proto zkusme promyslet následující body:

- Brát vážně, že ne všichni vydrží zpívat a chválit 45 minut. Křesťanská láska bere ohled na starší a nemocné, kteří nevydrží ve tak dlouho a potřebují mít sílu se soustředit také na výklad Božího slova.

---

³ Černý, Pavel.: Jak vrátit Evropě duši?, Bratrská rodina č. 8-9/2004, s. 8n

- Brát vážně, že někteří tíhnou ke kancionálu a jiní k novým písničkám. Projevme k obojímu úctu. Neužívejme pejorativní a odsuzující slova ani o nových písničkách a ani o Kancionálu. Kolikrát slyším od úctyhodných členů CB, že nové písničky jsou primitivní a že se pořád opakují. Ano, jistě jsou i špatně napsané písničky. Ale možná, že si dosud někteří nevšimli, že v nových písničkách se objevují citáty z Božího slova a některé jsou pouhým novým zhudebněním žalmů a jiných biblických textů. Každý nemusí zpívat hutné teologické texty. Samozřejmě, že také náš současný Křesťanský kancionál má řadu písní velmi vyumělkovaných a přecpaných básnickými obraty, kde opravdu nevíte, co vlastně chtěl básník povědět. Jsou tam i písně, které se dnes těžko dají pro nové křesťany a hosty našich bohoslužeb použít. Ale na druhou stranu je Kancionálu tak velké bohatství; tolik úžasných písní, že když je zahodíme, ublížíme svému sboru. Život nejsou jen chvály a vyznání lásky ke Kristu. K životu patří i pláč, smutek, vyznání víry, prosebné písně apod. Tak jako tomu je např. v žalmech.
- Budme citliví na kulturu. V jednom sboru uvěřilo několik lidí od 30 do 50 let, kteří do doby své konverze hráli a zpívali styl country. Jejich hudební skupina vede zpěv shromáždění tak trochu ve stylu country. Proč ne? Není snad hudba „country“ dost důstojná pro Pána Boha, když to je pro tyto bratry a sestry mezi hudebními styly to nejbližší a nejpřirozenější?
- Všechny živé sbory u nás i v zahraničí používají multikulturní model bohoslužby. Kde shromáždění tíhne k velké spontaneitě, tam lze použít např. prvky recitovaných textů. Kde je shromáždění velmi liturgicky konzervativní, nebojme se zařadit i jiný typ písní a chval. Jen tak budou lidi vychováváni a vedeni k tomu, aby byli ohleduplní a citliví na kulturu a emocionální projevy druhých.
- Vstoupili jsme do Evropy. To bude mít další vliv na formy uctívání. Nebraňme lidem, když budou zavádět nějakou novou formu. Pomozme jim, aby o dělali dobře a citlivě. Důležité je, aby chválili a uctívali z čistých motivů, v lásce a úctě k druhým. Pán Bůh se dívá k srdci.
- Pracujme i sami na sobě, aby vedení shromáždění, zpěv i kázání byly pravdivé a krásné po stránce obsahové, ale i po stránce slovního a hudebního projevu.

Pavel Černý, září 2004